

УДК 339.71

Костриченко В.М., к.е.н., доцент, Дивульська Т.В., ст. 4 курсу, ФЕіП
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАТ КБ „ПРИВАТБАНК”)

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти фінансової стійкості комерційного банку; розглядаються методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку на основі визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку та методика Кромонава.

The theoretical and practical aspects of financial firmness of commercial bank are investigational in the article; methodical approaches of evaluation of financial firmness of bank on the basis of determination of criteria of dynamic stability of bank activity and methodology of Kromonov are examined.

В умовах світової фінансової кризи та посилення міжбанківської конкуренції клієнтам для прийняття економічно обґрунтованих рішень щодо проведення операцій з комерційними банками потрібна об'єктивна інформація про фінансовий стан банків. Крім того, необхідно мати дані щодо спроможності банків ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток, витримуючи вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, тобто оцінювати фінансову стійкість банків. Така інформація потрібна не лише клієнтам, а й банкам, їхнім акціонерам, контролюючим органам. Отже, питання фінансової стійкості комерційного банку є досить актуальним.

Дослідженням проблеми фінансової стійкості банку займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Є.В. Склеповий, В.М. Кочетков, О.В. Крухмаль, Ю.С. Масленченков, С.П. Халява, С. Роуз Питер, Э. Рид, Р. Акофф та багато інших.

Метою даної статті є уточнення поняття фінансової стійкості банку та апробація різних методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості (на прикладі ЗАТ КБ „ПриватБанк”).

Фінансова стійкість комерційного банку забезпечується прибутковою його діяльністю з обмеженнями щодо ліквідності й безпеки (надійності). Саме тому стійкість комерційного банку, на наш погляд, перебуває під впливом усіх аспектів його діяльності і має складну структуру з кількома основними елементами. Суперечність між ліквідністю, надійністю та прибутковістю можна вважати основною проблемою, успішне розв'язання якої забезпечить фі-

нансову стійкість банку. Відтак центральною проблемою функціонування комерційного банку є забезпечення стійкості його діяльності [1].

В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості банку. Нерідко його ототожнюють з такими економічними поняттями, як надійність, рівновага, стабільність. Так, А.Ю. Юданов вважає, що ознакою стійкості є стабільність як здатність перебувати в привілейованому, відносно менш уразливому середовищі. В.П. Пантелєєв і С.П. Халява визначають фінансову стійкість як своєрідне перевищення доходів над витратами. І.В. Ларіонова вважає, що стабільність є більш широким поняттям і стійкість є основою стабілізації [1]. Однак, на нашу думку, фінансова стійкість – це спроможність банку як системи трансформування його ресурсів (персоналу, фінансових ресурсів, активів, обладнання та інформаційних технологій) з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком виконувати свої функції у ринковому середовищі попри вплив ендогенних та екзогенних факторів.

Фінансова стійкість та її зміст у діяльності кредитної установи розкривається через основні показники, насамперед, через обсяг і структуру власних коштів, рівень доходності і прибутковості, норму прибутку на власний капітал, дотримання встановлених показників ліквідності, мультиплікативну ефективність власного капіталу, обсяг створеної доданої вартості.

Вихідними домінантами при формуванні підходів до визначення поняття внутрішньої фінансової стійкості комерційного банку є стійкість капіталу та ресурсна стійкість.

Ступінь покриття активів за рахунок акціонерного капіталу характеризується мультиплікатором акціонерного капіталу. Чим більшим є значення мультиплікатора, тим більшим є потенційний ризик втрат банку і зниження його фінансової стійкості.

Структура банківських ресурсів істотно впливає на таку характеристику фінансової стійкості комерційного банку, як достатність його капіталу. Достатність капіталу відображає здатність банку захистити кредиторів та вкладників від непередбачених збитків, яких вони можуть зазнати в результаті невдалої діяльності банку.

При формуванні обсягу залучених і запозичених коштів банк повинен раціонально підходити до різноманітних джерел їхнього походження, оптимізувати їх, бо вони мають різний вплив на його фінансову стійкість, оскільки переважна більшість із них є платними для банку.

Для оптимального фінансового управління банківськими ресурсами необхідний контроль за використанням не лише платних пасивів, а й залучених і запозичених ресурсів в цілому. Для забезпечення фінансової стійкості, крім регулювання співвідношення власних і залучених коштів, необхідна й оптимізація співвідношення середньо- й довгострокових зобов'язань банку (співвідношення депозитів до запитання й термінових) для підтримання стійкості депозитів. Для оцінки рівня рентабельності банківської діяльності застосо-

вуються показники рентабельності активів, капіталу, доходів, чистий відсотковий спред, чиста відсоткова маржа тощо. Ключовими показниками, які у світовій практиці отримали назву ROE і ROA, є відповідно співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його акціонерного капіталу та співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його активів [2].

Таким чином, з точки зору впливу на фінансову стійкість банку, визначальними внутрішніми чинниками є концепція розвитку банку, його внутрішня політика, яка обумовлює розподіл активів і формування пасивів таким чином, щоб забезпечити:

- надійність, яка виражається у достатньому розмірі капіталу та обгрунтованому розподілі активів за функціональними групами на умовах повернення;
- ліквідність, яка проявляється в управлінні портфелем активів за умовами терміновості;
- рентабельність, яка виражається в максимізації доходності активних операцій та одночасній мінімізації витрат на залучення коштів.

Слід зазначити, що для оцінки фінансової стійкості банку сьогодні використовується декілька методичних підходів. Найбільш простим є **коефіцієнтний аналіз**, який ґрунтується на розрахунку широкого переліку фінансових показників (ліквідності, достатності капіталу, прибутковості, рівня ризиків). Даний метод дозволяє детально і всебічно дослідити діяльність банку і виявити специфічні риси його функціонування, але не дозволяє визначити узагальнюючу оцінку фінансової стійкості. **Інтегральні методи** дозволяють визначити фінансову стійкість як одну кількісну характеристику та надають можливість порівняльного аналізу великої сукупності банків. При застосуванні інтегральних методів фінансова стійкість розраховується як агрегована сукупність базових показників. Оцінка фінансової стійкості може здійснюватися за допомогою **математично статистичних методів**, зокрема факторного аналізу, дискримінантного аналізу, нелінійного оцінювання [3].

Звертаючи увагу на те, що критерії стійкості діяльності в економіці застосовуються для характеристики складних динамічних систем, то діяльність банку, яка підвладна впливу великого числа випадкових і не випадкових чинників, слід оцінювати саме із застосуванням критерію стійкості.

Особливу актуальність має методика оцінювання фінансової стійкості комерційного банку. На нашу думку, для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не лише показники, які характеризують фінансовий стан, а й досліджувати стабільність діяльності банку та його надійність. Тому в основу розрахунків нами взята методика визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку та методика Кромонава на прикладі одного з найбільших банків України „ПриватБанк”.

За методикою визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку, банки можна поділити на чотири групи [4]:

- значний стабільний фінансовий стан – базові показники перебувають у межах рекомендованих величин, значення цих показників є стабільними;
- достатній фінансовий стан (підвладний коливанням) – базові показники перебувають у межах рекомендованих величин, але значення цих показників є нестабільними;
- стабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих величин, значення цих показників є стабільними;
- нестабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих величин, значення цих показників є нестабільними.

При цьому фінансово стійкими є лише банки, які відповідають характеристикам першої групи, банки наступних трьох груп є фінансово нестійкими.

Для аналізу фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності „ПриватБанку” було обрано три базових показники, які характеризують основні напрямки оцінки фінансової стійкості: мультиплікатор статутного капіталу, показник загальної ліквідності, рентабельність активів. Всі розрахунки проводилися на основі звітності, представленої на офіційному сайті банку. Результати проведених розрахунків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Базові показники, які характеризують основні напрямки фінансової стійкості ЗАТ КБ „ПриватБанк” за 2006-2008 рр.

Коефіцієнт	Рекомендоване значення	Розрахункове значення		
		2006	2007	2008
Мультиплікатор статутного капіталу	8-25	16,22	20,09	14,1
Рентабельність активів, %	>1	1,5	2,81	1,61
Коефіцієнт загальної ліквідності	>1	1,11	1,11	1,11

Порівняльний аналіз показав, що у ЗАТ КБ „ПриватБанк” мультиплікатор статутного капіталу з 2006 по 2008 рік перебуває у межах норми (16,22; 20,09; 14,1 відповідно), хоча його значення не є стабільним внаслідок нерівномірного нарощування активів і статутного капіталу. За критерієм рентабельності банк відноситься до фінансово стійких банків, оскільки рентабельність активів становила у 2006 році 1,5%, у 2007 – 2,81%, а у 2008 – 1,61% (нормативне значення – більше 1). Також, варто зауважити, що найефективніше ЗАТ КБ „ПриватБанк” використовував свої ресурси саме у 2007 році,

оскільки коефіцієнт рентабельності активів тоді становив найбільше значення і складав 2,81%. Дослідивши критерій ліквідності, можна зробити висновок, що ЗАТ КБ „ПриватБанк” погашає короткосткові зобов’язання в основному за рахунок поточних активів. В даному випадку коефіцієнт загальної ліквідності за всі роки, що аналізуються, становить 1,11. Це означає, що ЗАТ КБ „ПриватБанк” є ліквідним та фінансово стійким, оскільки його поточні активи перевищують поточні зобов’язання [5]. Отже, проведений аналіз свідчить, що ЗАТ КБ „ПриватБанк” має достатній фінансовий стан (підвладний коливанням). Такі коливання можна пояснити насамперед впливом світової фінансової кризи, яка похитнула всю банківську систему і призвела до кризи ліквідності у банківському секторі.

Варто зауважити, що оцінка фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку лише показує сутність методу оцінки фінансової стійкості із врахуванням динамічних змін показників. Запропонований підхід дозволяє визначити тільки частину проблем аналізу фінансової стійкості, оскільки не дозволяє узагальнити оцінки за всіма критеріями і отримати єдине значення інтегрального показника фінансової стійкості банку.

У практичній діяльності вітчизняні та російські банки використовують різноманітні методики рейтингової оцінки (методика Альтмана, Кромонава, Ширінської та інші). Однак, детальний аналіз цих методик вказує на те, що вони тією або іншою мірою є варіаціями методики В. Кромонава, оскільки відмінністю між ними є лише застосування різкої кількості коефіцієнтів.

На наш погляд, найбільш повною й універсальною є саме методика В. Кромонава, де як критерії надійності використовуються шість коефіцієнтів. Розрахунок рейтингової оцінки за методикою Кромонава складається з трьох етапів. На першому етапі проводиться визначення абсолютних параметрів на основі балансу, на другому – обчислення параметричних коефіцієнтів, на останньому – розрахунок поточного індексу надійності.

До складу параметричних коефіцієнтів входять такі: генеральний коефіцієнт надійності (K1), коефіцієнт миттєвої ліквідності (K2), крос-коефіцієнт (K3), генеральний коефіцієнт ліквідності (K4), коефіцієнт захищеності капіталу (K5) і коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (K6).

Для складання загальної формули надійності експертами було введено поняття оптимального банку. Оптимальним, з погляду надійності, прийнято вважати банк, у якого обсяг виданих кредитів не перевищує власний капітал; кошти на розрахункових рахунках його клієнтів повністю покриваються ліквідними активами; ризику піддається більш за третину від всіх довірених йому коштів; сумарні зобов’язання банку покриваються ліквідними активами, нерухомістю і цінностями; капітал інвестований в нерухомість і цінності; сума, яка йде на розвиток, перевищує внески засновників. При цьому відповідні

коефіцієнти мають такі граничні значення: $K1 = 1$; $K2 = 1$; $K3 = 3$; $K4 = 1$; $K5 = 1$; $K6 = 3$.

Перед тим, як обчислити загальний бал, кожному коефіцієнту надається питома вага його значущості для клієнтів, прийнята авторами методики. Розрахунок підсумкового балу надійності банку здійснюється за формулою

$$N = 45 * K1 : 1 + 20 * K2 : 1 + 10 * K3 : 3 + 15 * K4 : 1 + 5 * K5 : 1 + 5 * K6 : 3.$$

Якщо отримане значення вище 40-50 балів, то банк вважають достатньо надійним, якщо нижче 25-30 балів, то надійність банку є сумнівною [6].

На основі звітності за 2006-2008 рр., розміщеної на офіційному сайті ЗАТ КБ „ПриватБанк”, нами проведені розрахунки індексу надійності даного банку (табл. 2) [5].

Таблиця 2

Розрахунок параметричних коефіцієнтів моделі Кромонава для ЗАТ КБ „ПриватБанк” за 2006-2008 рр.

Коефіцієнт	Фактичне значення			Вага коефіцієнта	Розрахункове значення		
	2006	2007	2008		2006	2007	2008
K1	0,16	0,15	0,12	45	7,2	6,75	5,4
K2	1,56	0,85	0,67	20	31,2	17	13,4
K3	1,46	1,28	1,12	10	14,6	12,8	11,2
K4	0,41	0,32	0,21	15	6,15	4,8	3,15
K5	0,7	0,60	0,47	5	3,5	3,0	2,35
K6	1,6	2,01	1,58	5	8,0	10,05	7,9
Всього				100	55,58	39,17	30,67

Таким чином, у 2006 році індекс надійності банку склав 55,58, що свідчить про достатню надійність банку. У 2007 році він знизився до 39,17, пройшовши нижню межу достатньої надійності. У 2008 році положення банку ще більш погіршилося, про що свідчить індекс надійності, який склав лише 30,67. Дане значення наближається до верхньої межі сумнівної надійності банку. Отже, за методикою Кромонава у ЗАТ КБ „ПриватБанк” простежується тенденція до зниження фінансової стійкості банку, а, відтак, і до зниження його надійності.

Разом з тим, слід зазначити, що методика Кромонава має певні недоліки: по-перше, коефіцієнти характеризують стан банку тільки з позиції «витратних» показників; по-друге, їх питома вага встановлюється суб'єктивно; по-третє, механічний підсумок коефіцієнтів ускладнює інтерпретацію результатів розрахунків. Крім того, рейтинги, отримані подібним чином, не мають строгого економічного «змісту» і є інструментом для класифікації банків за принципом «краще – гірше» [7].

Таким чином, незважаючи на певні особливості, обидві методики показали, що фінансова стійкість ЗАТ КБ „ПриватБанк” у 2008 році погіршилася.

На нашу думку, в подальшому дослідженні доцільно вдосконалити методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку. Для цього в моделі Кромонова варто врахувати ще два показники: мультиплікатор статутного капіталу та рентабельність активів. В результаті цього ми отримаємо єдине значення інтегрального показника фінансової стійкості і зазначені коефіцієнти характеризуватимуть стан банку не тільки з позиції „витратних” показників. Тому для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не тільки показники, які характеризують її складові, а й досліджувати критерій „стабільність” та „надійність” діяльності банку.

1. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: монографія / В.М. Кочетков. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2003. – С. 37-50.
2. Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України. – 2002. – №5. – С. 138-143.
3. Крухмаль О.В. Оцінка фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динамічної стабільної діяльності банку // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №9(63). – С. 43-51.
4. Давыдов Л.В. Кулькова С.В. Теоретические аспекты проблемы финансовой стабильности коммерческого банка // Финансы и кредит. – 2005. – №2. – С. 2-5.
5. Офіційний сайт „ПриватБанку” // www.privatbank.ua.
6. Семенов С. Рейтинговая методика оценки эффективности банков // Банковские технологии (рус.). – 2006. – №2. – С. 59-62.
7. www.news.finance.ua.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н.Б. (НУВГП)